

Az üzemi balesetek és a büntető eljárás

ÍRTA: DR. IRK FERENC
az állam-
és jogtudományok kandidátusa

Az üzemi balesetek és a bejelentési aktivitás közötti kapcsolatra az jellemző, hogy a nyomozások gyors elrendelésére elsősorban az anyagi kárral járó esetekben kerül sor. A tettesi felelősségvállalás vonatkozásában az a tapasztalat, hogy a büntető eljárás a kívánatosnál csekélyebb hatást fejt ki az elkövetők többségére. Ezért az egyéniesítés szempontjait a jövőben a jelenleginél jobban kell érvényesíteni a nyomozások alkalmával.

Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet munkatervének megfelelően az elmúlt időszakban *komplex kutatás folyt* a gondatlan bűnözés, illetve bűnelkövetés körében. Így került sor az *üzemi balesetek* komplex (kriminológiai, büntetőjogi, büntető eljárásjogi, kriminalisztikai) elemzésére. A munkában részt vett az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának büntetőjogi tanszéke, a SZOT munkavédelmi osztálya, valamint a SZOT Munkavédelmi Tudományos Kutatóintézete. 192 olyan bűnügyet dolgoztunk fel, amelyek elkövetési ideje 1977—1978-ra esett.

A kutatást az tette indokolttá, hogy — csökkenő tendenciával ugyan, de — *igen nagy számban fordulnak elő üzemi balesetek az országban*. Az évtized elején számuk még meghaladta az évi 140 000-et és még ma is 110 000 körül mozog. S most csak a regisztrált, tehát a szabályoknak megfelelően *bejelentett balesetekről* van szó.

Nem szükséges különösképpen hangsúlyozni, hogy az ilyen *deviációs tömegjelenségnek* büntető-jogtudományi vetületei is vannak. Intézetünk, ezt felismerve, már megalkulását követően foglalkozott a kérdéskör elsősorban kriminalisztikai és eljárásjogi vizsgálatával. Az eltelt csaknem húsz év részint társadalmi-gazdasági változásai, részint a hazai büntetőjog-tudomány fejlődése indokolttá tettek egy újabb, a tudomány korszerű módszereit alkalmazó kutatást. A módszertani fejlődés bizonyítéka — többek között —, hogy a jelen kutatás statisztikai jellegű adatainak értékelése az ELTE számítógépével történt, ami a jelenség többoldalú megismerését tette lehetővé.

A *kutatás alapvetően a kriminológiai jellegű felláráásra épült*, ezenbelül is elsőbbséget élveztek a szociológiai és szociográfiai szempontok. A kriminológia általános elvei alapján — a témakör specialitásait előtérbe helyezve — *vizsgáltuk*: az üzemi balesetekkel kapcsolatos bűncselekmények objektív (a munkavégző, a balesetet közvetlenül előidéző személyen kívüli) összefüggéseit; a munkaszervezés, az irányítás és a balesetek kapcsolatát; a tettesi és a sértetti általános jellemzőket; a tettes és a sértett munkakapcsolatával összefüggő kérdéseket; a bűncselekmény következményeit; a büntető eljárás során észlelhető specialitásokat; valamint az ittasság szerepét. A továbbiakban csupán a büntető eljárással kapcsolatos észrevételeket részletezem.

A bejelentési aktivitás

Régi büntető-jogtudományi — a generál- és különösen a speciálprevenció szempontjából döntő fontosságú — *alapelve*, hogy a bűnelkövetést a lehető legrövidebb időn

belül kövesse büntetés. A büntető eljárás gyorsasága a további bűnismétlés megakadályozása szempontjából fontosabb lehet, mint a szigorú büntetés.

Mielőtt azonban ennek a kérdésnek a részletezésére rátérnék, érdemes azt is megvizsgálni: milyen *törvényszerűségek* figyelhetők meg a büntető eljárás megindításakor. Ezek ugyanis nemcsak az eljárás eredményességét, de a nyomozásnak az idejét is befolyásolhatják. E körben figyelemre méltó, hogy a cselekményt követő *néhány perccel belül* a baleseteknek csak egyharmadát jelentették be. *Egy órával belül* is csupán a balesetek fele jutott a rendőrség tudomására, az ügyek 29,4%-áról pedig csak *órák múlva* értesült.

Az *inaktivitás*, a nyomozás iránti igény hiánya még akkor is elgondolkoztató, ha bizonyíthatóan csupán öt esetben fordult elő elleplezési kísérlet. Nem valószínű, de lehetséges, hogy ebben a lassúságban valamelyest a *rendőrség is közrejátszik*. Erre utal az a tény, hogy az esetek 42,3%-ában a nyomozó hatóság csak órák múlva ért a helyszínre, egy órával pedig csupán minden negyedik eseménynél.

Az előzőekben már említettem hogy a számítógép igénybevétele lehetővé tette kutatásba bevont összes szempont kölcsönös és többoldalú elemzését. Számos ilyen elemzés közül ehelyütt egy érdemelhet figyelmet. Kitént ugyanis, hogy a *baleset következményei és a bejelentési aktivitás között kapcsolat található*. Amíg a *munkaerő-hiesséssel* járó baleseteknek csupán a fele jut egy órával belül a rendőrség tudomására, addig az *anyagok kárral* járóknak 70%-át bejelentik az említett időn belül. Ezzel az aktivitással a *nyomozás megkezdésének gyorsasága jelentős arányú egyezést mutat*. A *munkaerő-hiesséssel* járó baleseteknek 23, míg a gazdasági következményeket előidézőknek 40%-ában jelent meg egy órával belül a rendőrség a cselekmény helyszínén. Feltehetően az sem teljesen véletlen, hogy a gazdasági következményekkel járó balesetek körében hónap után megkezdett vizsgálatra nem volt példa, míg a *munkaerő-hiesséssel* járó balesetek között minden hetedik esetben volt ez megállapítható.

A kétfajta *következmény bejelentési aktivitása eltérőségének* magyarázata több szempontból közelíthető meg. Egyrészt a *személyi sérüléssel járó baleseteket* — a halálos esetek kivételével — még mindig inkább el lehet valahogy a büntető eljárás megkezdésével is „könyvelni”, mint azokat, ahol a berendezésben keletkezett jelentős kár. Másrészt nyilvánvaló, hogy perspektivikusan — ha az ügy büntetőjogi vonalra terelődik — éppen a súlyos személyi következményekkel járó baleseteket kísérheti a meg lehetőszen széles kört érintő felelősségre vonás.

Nemcsak a *bűncselekmény elkövetésével közvetlenül gyanúsíthatók* számolhatnak ezzel, de — csökkent mértékben ugyan — a felettesek szűkebb-tágabb köre is. Büntetőjogi, fegyelmi, pénzügyi szankciók egész sora áll készenlétben arra az esetre, kitűnődik a baleset. E *szankciórendszer* esetenként annyira merev lehet, hogy — a rossz értelemben vett kollektív felelősség elve alapján — azokat is sújtja, akiknek sem közvetve, sem közvetlenül nem volt lehetőségük a beavatkozásra. Kedvezőtlenül érintheti ez esetleg még a sértettet is, aki történetesen nem hatott közre a baleset előidézésében.

Lényegében az említett körülményekre vezethető vissza, hogy csak a *személyi sérüléssel járó* — egyébként a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés törvényi tényállását kimerítő — üzemi balesetek körében a *latencia igen nagy lehet*. A vizsgálat idején is volt érvényes rendelkezés, amely országosan és *egységesen szabályozta* az üzemi balesetek bejelentésére kötelese körét. Nevezetesen a *3/1967. (VII. 21.) SZOT* számú szabályzat 3. § (3) bekezdése, amelynek helyébe lépett a ma hatályos *2/1980. (VII. 31.) KSH* számú rendelkezés 9. § (2) bekezdés d) pontja. Ennek ellenére számos baleset utólag, olykor *teljesen véletlenül* jutott a nyomozó hatóság tudomására. Például közzétett volt az ügybeszélgetés során hallott az úgyről, s ő volt az, aki kezdeményez-

te a kivizsgálást. Ilyen esetekben — már csak az időmúlás miatt is — alapos nyomozás és a körülményekre részletesen kiterjedő tényfelderítés aligha várható. A sok bizonytalansági tényező viszont az ítélet meghozatalánál játszhat kedvezőtlen szerepet.

Az időtartamok alakulása

A büntető eljárás idejét három ütemben vizsgáltuk: a nyomozási szakaszban, az első fokú ítélet meghozataláig és a jogerőssé válásig eltelt időtartam szerint.

A nyomozási szakaszban egy hónapon belül az ügyeknek csak 14,4%-a zárult le, 64,9%-uk csak 2—3 hónapon belül fejeződött be ezen a szinten, a további 16%-nál pedig 4—5 hónapra volt szükség.

A nyomozás időtartama és az egyéb rendelkezésre álló adatok között is igyekeztem összefüggéseket találni. Ezek közül kiemelném, hogy a baleset bekövetkezése után, a további hasonló jellegű cselekmények megelőzésére tett intézkedési készség (például rendkívüli oktatás, új utasítás kiadása, biztonsági berendezés utólagos felszerelése, a gép kivonása a munkából stb.) egyértelműen párhuzamot jelez a nyomozás idejével. Minél tovább tart a nyomozás, annál inkább reagálnak rá. Az egy hónap alatt nyomozási szinten lezárult ügyek 48%-ában, míg a hat hónap alattiak mindegyikében észlelhető volt ilyen intézkedés.

Az elkövetőnek a társadalmi rétegződésben elfoglalt helye és a büntető eljárás nyomozási szakaszának ideje között is kapcsolat található: minél alacsonyabb társadalmi státusú valaki, annál hamarabb zárul le a büntető eljárás első szakasza. Ezen az általános összefüggésen belül viszont feltűnő, hogy a szakképzett ipari és mezőgazdasági munkások esetében a nyomozás gyorsabban fejeződik be, mint szakképzetlen társaiknál.

Ezzel függ össze az a megállapítás is, amely szerint a magasabb iskolai végzettséggel párhuzamosan (és itt a határ a középiskolai végzettségnél húzható meg) a büntető eljárás e szakasza feltűnően elhúzódik, míg a felsőfokú végzettségűeknél ismét meg rövidül. Amíg az alacsonyan és magasán képzettek esetében a nyomozási szakasz ideje az esetek 83—94%-ában belül marad az 1—2 hónapon, addig a középfokú végzettségük által előidézett bűncselekményeknek csak a 62—67%-a fejeződik be negyedéven belül.

Hangsúlyozni szeretném, hogy ezek a számadatok és a tények kombinációi nem jelentenek értékitéletet a rendőri szervek munkájának minőségéről. Viszont a már is mertetett objektív körülmények (ezek között is elsődlegesen a késői bejelentés) nagymértékben nehezítették a hatóság alapos munkáját.

Ami a büntető eljárás további szakaszainak idejét illeti, megállapítható, hogy az esetek többségében (57,7%) az elsőfokú bíróságnak egyetlen hónap elegendő volt a vádemelési javaslattól az ítélet meghozataláig. Ez mindenképpen a jó előkészítés bizonyítéka. További 15,5%-nyi részarányban ez a szakasz 2—3 hónapig, ugyanakkor 26,8%-uk 4—5 hónapig tartott.

Ha a büntető eljárás idejét a nyomozás megkezdésétől a jogerős döntésig vizsgáljuk, akkor kitűnik, hogy az ügyek döntő többségében (77%-ban) 2—5 hónapra volt szükség.

A felelősség vállalása

Speciálprevenzív szempontból kiemelten fontos volna, hogy az elkövetővel — legáltalában a büntető eljárás lezárulásának idejéig — ne csak a ténybeli, de a megbánó beismerés szintjén is sikerüljön elismertetni a felelősségét. Nagyon is kétséges, ha ez nem következik be, a büntetéstől való félelem önmagában elegendő erőt ad-e az egyénnek

ahhoz, hogy viselkedését a törvény elvárásainak megfelelően megváltoztassa. A törvényiszteletet érzelmileg-értelmileg kedvezően befolyásoló viselkedési beállítódás csak abban az esetben remélhető, ha az elkövetővel — a tett súlyával és a cselekmény egyéb körülményeivel arányos mértékben — sikerül elismertetni a büntető eljárásnak meg a büntetésnek legalább a tényét, de lehetőleg a mértékét is igazságosnak tartsa.

Ezért kíséreltünk meg következtetéseket levonni az elkövetőnek a saját cselekményéhez fűződő hozzáállásából — egyszerűbben *védekezési taktikájából*. Természetesen ebből közvetlenül semmi esetre sem lehet biztosan következtetni az egyén valós beállítódására, büntudatára, felelősségérzetére. Hiszen itt részint valóban taktikáról van szó, amelyben elsődlegesen a *téttért való felelősség vállalása* mérhető le — bár etikai, szociológiai szempontból ez sem közömbös.

Az eredmények alapján az állapítható meg, hogy a *büntető eljárás a kívánatosnál csekélyebb hatást fejt ki az elkövetők többségére*. A cselekményt követő első meghallgatás alkalmával az elkövetőknek nem egészen egyharmada ismerte el teljes mértékben felelősségét. Egyébként korábbi kutatásainkból megállapítható, hogy ezen a ponton azonosul leginkább az elkövető a valós véleményével, mert még kevésbé hat a környezet (család, munkahely, ügyvéd stb.) befolyása, aminek későbbi szerepe nem becsülhető le. A korábbi — a közlekedés körében végzett — kutatással ellentétben a jelen esetben az is megfigyelhető, hogy ez a vélemény a büntető eljárás későbbi szakaszaiban (védemeléskor, az első bírósági meghallgatás alkalmával stb.) jóformán semmit nem változik.

Ezt az alapvetően kedvezőtlen képet *módosítja* az, hogy részbeni felelősségét minden negyedik elkövető elismerte. Az eljárás során viszont a *felelősségüket teljesen tagadók aránya magas* (26,5% az első meghallgatáskor, 23,3% a rendőri eljárás befejezésekor, 20,2% a vádemeléskor és 24% a bírósági eljárás megkezdésekor).

A tettesi felelősségvállalás és egyéb tényezők együttes elemzésekor kitűnik, hogy több tényező jelentős hatást gyakorol a védekezési taktikára. Az elkövetőtől független tényezők körében kiemelttel igényel az *irányítói felelősség*, mert amennyiben ez kizárt,

tettes viszonylag gyakrabban van teljes beismerésben, a kategórikus tagadás pedig ritka. A gyanúsított általában jól érzi, hogy a baleseti oksági folyamatban mikor viseli egyedül a felelősség terhét. Megfigyelhető az is — s itt már kifogásolható a tettesnek a cselekményhez fűződő beállítódása —, hogy az elkövető viszonylag gyakran válsztja a teljes tagadás taktikáját, ha közvetlen irányítói felelőssége megállapítható. Ha ez a felelősség közvetett, a tettesek a legkülönbözőbb álláspontokra helyezkednek, de a leggyakoribb a *megbánást nélkülöző teljes beismerés*.

Kutatásunk során az is kitűnt, hogy az elkövetők védekezési taktikája *életkor-specifikus vonásokkal* rendelkezik, és a különböző életkorokban eltérő a problémafeldolgozás és a megnyilatkozás is. Ezek *jellemzői*:

— a 14—19 évesek körében a megbánást nélkülöző beismerés dominál, a teljes tagadás pedig ismeretlen;

— a 20—29 éveseknél a beismerés imént említett formája gyakorlatilag megszűnik. Előtérbe lép a megbánás, de már megjelenik a teljes tagadás is. Ettől a korcsoporttól kezdve minden negyedik elkövető tagad;

— a 30—39 évesek esetében csökken a megbánáson teljes beismerésben levők aránya, viszont nő a részbeni beismerőké;

— a 40—49 évesek között lényegében ugyanez a törvényszerűség uralkodik, azzal az eltéréssel, hogy már a részbeni beismerés dominál;

— az 50—59 évesekre ismét a teljes beismerés a legjellemzőbb.

A tettesek felfogása az egész büntető eljárás során lényegében változatlan. Két eltérés azonban említést érdemel: a bírósági eljárás kezdetén a legfiatalabbak egy része

már teljes tagadásban van (az imént említett környezeti hatás egyik kézenfekvő bizonyítéka ez a megállapítás); és az 50—59 évesek körében erősen megnő a cselekményt ugyan elismerők, de annak jelentőségét tagadók aránya.

Megállapítható, hogy az *elkövető társadalmi rétegződésben elfoglalt helye* szintén bizonyos törvényszerűségeket mutat a védekezési taktikával. Véleményem szerint, itt nem volna helyes valamiféle rétegtudatról beszélni, hanem sokkal inkább arról, hogy a különböző társadalmi rétegekhez tartozó egyének *eltérően vélekednek* bizonyos eseményekről, különbözőképpen alkotnak ítéletet környezetükről és nem utolsósorban önmagukról. Itt ismét a felelősségvállalás különböző módozataival kerülünk szembe. Tanulságos megfigyelni, hogy a rendszerint súlyos következménnyel járó eseményt viszonylag igen rövid idővel követő első meghallgatáskor a különböző társadalmi rétegekhez tartozók a hivatalos állásponttal mennyire adekvátan képesek (vagy akarják saját tetteiket, s rajta keresztül felelősségüket feldolgozni).

A *vezető beosztásúakra* a részbeni beismerés a legjellemzőbb (44,8%), a *diplomás értelmiségiekre* pedig a teljes tagadás (55,6%). Ugyanez fokozott mértékben érvényesül az *alkalmazotti körhöz* tartozóknál (56,3%). A *szakképzett és szakképzetlen mezőgazdasági munkásoknál* viszont a megbánással párosuló teljes beismerés dominál. Ez azért tanulságos, mert a sértetti közrelátás aránya az említett rétegeknél közel azonos (50—60%). A szakképzetlen mezőgazdasági munkásrétegben egyetlen személyt sem találtunk, aki teljes tagadásba vonult volna, ugyanakkor kiugróan itt a legmagasabb a megbánást mellőző beismerők aránya.

A *valósággal legadekvátább a vezető beosztásúak és — érdekes módon — az alkalmazottak véleménye*. Stratégiájuk és taktikájuk lényegében megfelel az igazságszolgáltatás elvárásainak.

A *diplomás értelmiség áll a legtávolabb a valóságtól*. Kérdés, hogy ezt mi indokolja? Vajon az üzemekben irányítási feladatokkal megbízott személyekben fel sem merül, hogy hibásukért büntetőjogi úton is felelősségre vonhatók? Eddigi tapasztalataik azt bizonyítják, hogy a büntetőjog mindig megáll a közvetlen előidézőknél, s kizárt, hogy rajtuk kívül mást vagy másokat is elítéljen; vagy e réteg önmagát az ilyen eseményeken teljesen kívülállónak érzi? E kérdésekre a kutatás nem tudott feleletet adni.

A *legalacsonyabban rétegzettek* körében más kérdések merülnek fel. Milyen mechanizmusok működnek gondolkodásukban, hogy az elkövetők kétharmada teljes mértékben magára vállalta azt a felelősséget, ami egyébként egyetlen esetben sem kizárólag őket terhelte? Miért — a kívülálló szemében talán cinikus emberi vonásokat sejtető — e tettesi réteg egyharmadát jellemző megbánás nélküli beismerés, ami másutt a 10%-ot sem éri el? Vajon az egysíkú — a csak „fehériben-feketében” — gondolkodás következménye-e az eredmény? Az fedezhető-e fel a háttérben, hogy ez a réteg a büntetőjogi sem ismer átmenetet, és az egyén ítélete vagy csak teljes beismerésben, vagy csak teljes tagadásban fogalmazódhat meg?

E kérdések körében azért volt szükséges elidőzni, mert kutatási eredményeink szerint ez a vélemény rendkívül szilárdan rögzült. Vagyis a *büntető eljárás — úgy tűnik — képtelen a tettesi elfogásban alapvető változást elérni*.

Az iskolai végzettséggel párhuzamosan ugyancsak változik a tettes védekezési taktikája. Míg az *alacsonyabban képzettek* esetében (ideértve még a szakmunkásokat is) 40—75%-os részarányal dominál az első meghallgatáskori teljes beismerés (ami a magasabban képzettek körében csak 12—18% között mozog), addig a *magasabban képzettek* körében a leginkább elfogadott védekezési taktika a részleges beismerés. A teljes tagadás részaránya ugyanakkor minden kategóriában azonos. A megbánás nélküli, valamint a cselekmény jelentőségét lekicsinylő teljes beismerés az alacsony iskolázottaknál lényegében ismeretlen, míg más kategóriáknál eléri az 5—10%-ot.

Úgy tűnik, hogy az iskolai végzettség növekedésével egyúttjáró, a jelenségeket

maguk sokrétűségében inkább megismerni és feldolgozni képes tudat még a védekezési taktikában is kifejezésre jut. Az iskolázatlanabb egyén inkább hajlamos arra (és itt párhuzam vonható a rétegződésnél mondottakkal), hogy egyszerűen lássa a világot, benne saját tragédiáját is –, míg a képzettebb inkább tudja és akarja a két véglet közötti számtalan árnyalatot észrevenni. Nem arról van tehát szó, hogy a tudatlanabb inkább vállalja a felelősséget. Sokkal inkább arról beszélhetünk, hogy az egyszerű ember gondolkodásában — mint lehetőség — csak a „beismerem—nem ismerem be” páros van meg (a maga cselekedeténél éppúgy, mint a másénál). Aki képzettebb az itéletalkotásban jobban képes arra, hogy a jelenség valóságtartalmát alaposabban és sokoldalúbban megközelítve, és azt egy több fokozatú skálán elhelyezve találja meg saját helyét.

Az elkövetők a bűncselekmények nyomában járó következményektől függően is különböző védekezési taktikát választottak. A gazdasági következményekkel járó balesetek tettesei közül minden harmadik személy teljes mértékben tagad. Ez az egyéb következményekkel járóknál csak minden 5—6. esetben figyelhető meg. A megbánást mellőző teljes beismerés viszont kizárólag a gazdasági következményekkel nem járó baleseteknél fordult elő.

A súlyos családi következmények esetében az elkövetők kevésbé voltak hajlandók saját felelőségüket teljes mértékben beismerni, mint egyébként.

A gyanúsítottak ittaságellenőrzése

Röviden külön említést kell tenni az ittasággal kapcsolatos problémákról. Arról nevezetesen, hogy az ügyek 64,9%-ában ezt a kérdést még csak nem is vizsgálták. Olyan népgazdasági ágazatokban, mint az építőipar, a mezőgazdaság, gyakran elmaradt a gyanúsított ittaságellenőrzése. Pedig meglehetősen köztudott, hogy ezekben az ágazatokban ittas állapotban való munkavégzés egyáltalán nem kivételes.

Az ittaságellenőrzés fontosságát bizonyítja az a tény, hogy ahol ezt elvégezték, ott részeseznek több mint a fele alkoholos befolyásoltság alatt állt a baleset bekövetkezésékor. Többségük enyhén volt ittas, de a közepesen befolyásoltak aránya (37,8%) sem lebecsülhető.

Az ittaságellenőrzés időbelileg is nagy ingadozást mutatott. Voltak hónapok, amikor az eseteknek csak 10%-ában végeztek ilyen és főleg a hétvégeken, de az ünnepnapok előtt is gyakrabban, mint utána. Nem sikerült magyarázatot találni arra, hogy vajon miért nem éppen hét elején és ünnepnap után volt a legintenzívebb az ellenőrzés, amikor eléggé köztudott, hogy a munkások ilyenkor az átlagosnál is gyakrabban lépnek ittas állapotban munkába. Miért nem nappal és miért éjjel ellenőriznek inkább?

Kitűnt, hogy az ittaságellenőrzés megyénként is változatos képet mutat. Megfigyelhető, hogy azokban a megyékben, ahol abszolút számérték szerint sok az üzemi baleset, kevésbé ellenőriznek, ahol kevesebb, ott inkább. Jellemző példa erre a főváros, ahol vizsgált ügyből 9-ben nem történt ellenőrzés. Hasonló a helyzet Csongrád megyében, ahol 12 balesetből 10-nél, Komárom megyében 11-ből 10-nél, Pest megyében 23-ből 10-nél, Somogy megyében pedig 17-ből 14-nél nem vizsgálták az ittaság kérdését.

Tény ugyanakkor, hogy a fővárosban meg Csongrád és Komárom megyében nem volt megállapítottan ittas részecs, viszont Pest megyében 7 megvizsgált ittasra 6 nem ittas, Somogy megyében pedig 2-re 1 jutott.

A számarányok érzékeltetik, hogy helytelen gyakorlat az, ha az üzemi balesetek körében csak elvétve végeznek ittaságellenőrzést. Közismert, hogy az ittaság ténye nemcsak jobban segít megmagyarázni az oksági folyamatot, de a büntetéskiszabásnál súlyosító körülményként érvényesíthető. Ha bűnüldöző szerveink valóban hisznek büntető eljárás és a büntetés-végrehajtás generál- és speciálpreventív hatásában, fon-

tos feladat minden, a balesetnél feltárható közreható körülmény felderítése. Ezek egyike az ittasság problematikája.

A kutatás megállapította, hogy az ittasság számos esetben fő okká lép elő. Legalábbis erre lehet következtetni abból, hogy az ittasok baleseti aránya azokon a helyeken sokkal magasabb az átlagosnál, ahol a munkahelyi objektív körülményekben (ideértve elsősorban a kellő gépesítést és ezenkívül még egy sor, a munkavégzés légkörére ható tényezőt) semmiféle hiányosság nem volt megállapítható. Ahol a munkahelyek objektív problémái is szerepet játszottak a balesetekben, ott 4 nem ittas balesetre 1 ittas jut, ahol nem, ott 1,5 ittasra jut 1 nem ittas.

Kitűnt az is, hogy a munkaszervezés szoros kapcsolatba hozható az ittassággal. Ahol ennek színvonalra annyira gyenge, hogy a vizsgált balesetnél is nyilvánvalóan szerephez jutott, ott az ittasság is inkább jött szóba. Talán nem véletlen, hogy éppen ott nem vizsgálták kellő alaposítással az ittasságot, ahol a rossz munkaszervezés már amúgyis megmagyarázni látszott a balesetet. Az ittasságellenőrzési aktivitás a munkaszervezési hibákat fel nem táró balesetekben éppen kétszeres az e hibákat is magukban foglalókéhoz képest.

Az ittasságellenőrzési aktivitás ugyanakkor más tényezőkkel — így például a gazdasági következményekkel — is szoros összefüggést mutat. Ahol ez jelentkezett, ott inkább végeztek ittasságvizsgálatot, mint ahol nem szerepelt. Pedig az ittasok — nem ittasok aránya minden következményfajtánál közel azonos. Sőt! Semmiféle törvényszerűség nem mutatható ki az ittasság és a gazdasági következmények között. Az ittas elkövetők esetében ez semmivel sem gyakoribb, mint a nem ittasoknál.

*

A tanulmány áttekintést adott a rendőri munkát különösen érintő, az üzemi balesetek komplex vizsgálata során szerzett tapasztalatokról. Az összefüggések sokoldalú megvilágítása, a feltárt problémák elemzése felhívja a figyelmet a bűncselekmény-kategória bonyolultságára, ezzel azonban az e területen tevékenykedők nagyjában-egészében eddig is tisztában voltak. A kutatás és az ezekből levont következtetések azonban segítséget nyújtanak nyomozó hatóságainknak ahhoz, hogy a vázolt nehézségeket jobban megértsék, a nyomozás során az egyéniesítés szempontjai a jelenleginél is fokozottabban érvényesüljenek, s a büntető eljárás még jobban szolgálja a további bünelkövetés megelőzését e téren is.

